

	ECONOMIES' HORIZONS Економічні горизонти DOI: doi.org/10.31499/2616-5236 Homepage: http://eh.udpu.edu.ua		ISSN 2522-9273 (print) 2616-5236 (online)
---	--	---	---

UDC: 338.439.053

DOI: 10.31499/2616-5236.3(21).2022.263549

Vlahopoluchna A. H., Lecturer-trainee

Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University; Lecturer-trainee of the Department of Technologies and Organization of Tourism and Hotel and Restaurant Business;

ЕКОНОМІЧНА ДОСТУПНІСТЬ ПРОДОВОЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

ECONOMIC AVAILABILITY OF FOOD IN THE CONDITIONS OF WAR

***Анотація.** Продовольча безпека – здатність країни забезпечити людям доступ до якісних та корисних продуктів харчування. Згідно з Римською декларацією про всесвітню продовольчу безпеку, кожна країна повинна забезпечити право людини на повноцінне харчування. В цьому документі передбачено: фізична і економічна доступність, продовольча незалежність, надійність відносно сезонних і погодних коливань та стійкість зростання виробництва. Сьогодні проблема продовольчої безпеки в Україні стосується майже всіх аспектів функціонування держави: від оборони та готовності боротьби з надзвичайними ситуаціями до перспектив довгострокового розвитку.*

Внесок України до світового продовольчого ринку в 2021 році був еквівалентним забезпеченню харчуванням 400 мільйонів людей. Повномасштабне вторгнення росії в Україну порушило системи виробництва, переробки та постачання продовольства.

Політика нашої країни в сфері забезпечення продовольчої безпеки змінюється відповідно до викликів та з урахуванням напрацювань, які підтвердили свою практичну доцільність. Зокрема, було прийнято план із забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. Це комплекс дій, який передбачає моніторинг стану продовольчої безпеки і сільськогосподарської інфраструктури в цілому; надання підтримки виробникам харчових продуктів; надання адресної допомоги соціально вразливим категоріям населення, централізований контроль за цінами на продукти.

Світові лідери, Євросоюз та ООН наразі також шукають шляхи уникнення продовольчої кризи через війну, розв'язану росією проти України, яка спричинила зменшення обсягів урожаю приблизно на 30%.

Abstract. *Food security is a country's ability to provide people with access to quality and healthy food. According to the Rome Declaration on World Food Security, every country must ensure the human right to adequate nutrition. This document envisages: physical and economic availability, food independence, reliability in relation to seasonal and weather fluctuations and sustainability of production growth. Today, the problem of food security in Ukraine concerns almost all aspects of the functioning of the state: from defense and readiness to deal with emergency situations to long-term development prospects.*

Ukraine's contribution to the world food market in 2021 was equivalent to providing food for 400 million people. russia's full-scale invasion of Ukraine disrupted the production, processing and food supply systems.

The policy of our country in the field of ensuring food security changes in accordance with the challenges and taking into account the experiences that have confirmed their practical feasibility. In particular, a plan to ensure food security under martial law was adopted. This is a complex of actions that involves monitoring the state of food security and agricultural infrastructure as a whole; providing support to food producers; provision of targeted assistance to socially vulnerable categories of the population, centralized control over product prices.

World leaders, the European Union and the United Nations are also currently looking for ways to avoid a food crisis due to the war waged by russia against Ukraine, which has caused the harvest to decrease by about 30%.

Key words: *food availability, grain corridor, food security, war*

Ключові слова: *доступність продовольства, зерновий коридор, продовольча безпека, війна*

Вступ.

Продовольча безпека вимагає, щоб усі люди мали доступ до достатньої кількості їжі для здорового життя. Виробляється достатньо їжі, щоб прогодувати населення планети, але понад 1,02 мільярда людей недоїдають. Недоїдання та хронічна відсутність продовольчої безпеки широко поширені в деяких країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону; від 20 до 60 відсотків населення регіону не має достатньої кількості

їжі, щоб задовольнити свої мінімальні енергетичні потреби.

Продовольча безпека значною мірою залежить від наявності харчових продуктів, хоча одного цього недостатньо для забезпечення задовільного статусу харчування. Продовольча безпека на національному рівні потребує ефективної системи харчування, охорони здоров'я та економічних систем у поєднанні з обізнаністю та врахуванням екологічних умов.

Щоб підвищити доступність і безпеку продовольства в короткостроковій перспективі, країни з низьким рівнем доходу повинні зосередитися на підвищенні продуктивності в продовольчій системі для отримання вищих доходів для працівників на фермах і поза ними в харчовому ланцюгу. У довгостроковій перспективі наголос у розвитку сільського господарства повинен бути спрямований на стале та дрібне сільське господарство, засноване на екологічно життєздатних системах. Сектори харчування та охорони здоров'я повинні сприяти просуванню підходів, заснованих на харчуванні, які ведуть до диверсифікації культур, збалансованого харчування та, зрештою, до покращення здоров'я.

Мета роботи полягає у дослідженні на аналізі впливу війни на економічну доступність продовольства.

Методика досліджень.

У статті ми використовуємо такі методи дослідження: дедукція, індукція, аналіз, синтез, пояснення.

Аналіз наукових досліджень і публікацій.

Усі люди в будь-який час повинні мати доступ до достатньої, безпечної та поживної їжі, щоб задовольнити свої харчові потреби та харчові переваги для активного здорового життя. Це визначення продовольчої безпеки відповідно до Продовольчої та сільськогосподарської організації (ФАО) ООН. Визначення має на увазі, що їжа має бути доступною, доступною та споживаною для задоволення харчових потреб. На національному рівні доступність

продовольства – продовольства для продажу на ринках або виробленого споживачами – є поєднанням внутрішнього виробництва, комерційного імпорту, допомоги та внутрішніх запасів [1].

Доступ до їжі передбачає фізичний доступ до місця, де є їжа, економічний доступ на ринках і соціальний доступ до їжі для всіх людей без дискримінації за статтю, віком чи іншими соціальними групами. Продовольча безпека також залежить від практики споживання. Спосіб приготування їжі впливає на її поживну цінність. Приготування та обробка можуть сприяти (або заважати) засвоєнню та використанню поживних речовин організмом; це в кінцевому підсумку визначає стан здоров'я людини. Харчовий статус є загальним наслідком продовольчої безпеки на домашньому, громадському та національному рівнях [2].

Здорове, забезпечене продовольством населення потребує не лише їжі. Справжня продовольча безпека є результатом багатогалузевих, міждисциплінарних зусиль. Концептуальна основа продовольчої безпеки охоплює продовольчу систему, систему охорони здоров'я, економічну систему, умови навколишнього середовища та результати харчування. Ці елементи взаємопов'язані. Продовольча система включає набір заходів до та після збору врожаю, включаючи сільськогосподарські ресурси, вихід, переробку, оптову та роздрібну торгівлю [3].

Продуктивність, доступність і розподіл продовольства є одними з

основних визначальних факторів успіху продовольчої системи. Система охорони здоров'я розроблена таким чином, щоб задовольнити потреби цільових груп у сфері охорони здоров'я; це включає здатність піклуватися про здоров'я окремих осіб і сімей, а також їхній доступ до медичних послуг, включаючи медичних працівників, клініки та страхове покриття. Екологічні умови впливають як на харчування, так і на системи охорони здоров'я [4].

Наприклад, зміна клімату загрожує продуктивності сільськогосподарських культур і розповсюдженню інфекційних захворювань. Урбанізація зменшує доступність сільськогосподарської робочої сили, збільшує попит на продукти харчування на міських ринках, збільшує ризики загрози здоров'ю та прискорює поширення інфекційних захворювань. Бідність, яка перешкоджає доступу до продуктів харчування та медичних послуг, війни та збройні конфлікти є суттю продовольчої безпеки [5].

Виклад основних результатів досліджень.

Україна тривалий час позиціонується як гарант продовольчої безпеки в багатьох країнах світу завдяки традиційно потужному продовольчому експорту. Внесок України до світового продовольчого ринку у 2021 р. був еквівалентним забезпеченню харчуванням близько 400 млн осіб [6]. Україна стабільно входить до п'ятірки провідних світових експортерів зернових і зернобобових. За результатами 2020/2021 маркетингового року експорт

зернових і зернобобових та продуктів їх переробки склав 44,9 млн тонн. Зокрема, експортовано 16,6 млн тонн пшениці, 4,2 млн тонн ячменю, 18,4 тис. тонн жита, 23,1 млн тонн кукурудзи, а також 126,9 тис. тонн борошна. Важливість ролі України особливо виявилася під час пандемії COVID-19, коли було зруйновано глобальні ланцюги постачання товарів. Україна продовжила виконувати свої зобов'язання та істотно сприяла продовольчій безпеці своїх партнерів на Близькому Сході, в Європі, Південно-Східній Азії та Північній Африці [7].

У 2021 р. Україна увійшла до складу Комітету зі всесвітньої продовольчої безпеки ООН, який підпорядковується Генеральній Асамблеї ООН через економічну і соціальну Раду ООН і конференції Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО).

Уперше в історії Міжнародну зернову раду (International Grains Council, міжурядова організація, діяльність якої покликана сприяти розвитку і зміцненню міжнародної співпраці щодо зернових культур між країнами-експортерами та імпортерами зерна) очолив представник України – заступник міністра економіки України – торговий представник України Т. Качка [8].

Саміт ООН із продовольчих систем, який відбувся у вересні 2021 р., надав додаткового поштовху Україні в напрямі трансформації продовольчої системи для просування Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року. Для України результатом саміту стало підписання

Президентом Указу № 41/2022 від 07.02.2022 р. «Питання національних пріоритетів трансформації продовольчих систем в Україні» і розроблення Кабінетом Міністрів України плану заходів на його виконання щодо трансформації продовольчих систем в Україні на період до 2030 р.

Воєнні дії, що ведуться росією на території України, вкрай негативно впливають на функціонування продовольчих систем, як наслідок ми маємо:

- порушення цілісних ланцюгів постачання продукції сільського господарства та харчових продуктів (від первинного виробництва до реалізації продукції споживачеві), а також діяльності щодо створення доданої вартості в АПК, пов'язаної із виробництвом, переробленням, розподілом, споживанням й утилізацією харчових продуктів;

- зрив посівної кампанії, що є особливо загрозливим, зважаючи на високі світові ціни на газ і, відповідно, міндобрива[9]. Активні бойові дії наразі відбуваються в тих областях, де вирощують більшу частину пшениці — Харківській, Одеській, Запорізькій. Сукупно це призведе до зменшення врожайності, зборів і експорту зернових;

- ускладнений експорт української продукції на зовнішні ринки через блокування портів України з боку РФ (60 % сільськогосподарської продукції України експортується морем), що негативно вплине насамперед на країни, які залежать від імпорту харчової продукції.

Наслідки призведуть до виникнення серйозних загроз глобальній продовольчій безпеці:

- подальшого підвищення світових цін на продовольство (згідно з прогнозом ФАО від 11.03.2022, через війну в Україні світові ціни на продукти харчування та корми можуть зрости на 20 %);

- глобального стрибка інфляції, якою передусім буде вражено країни з малорозвиненою нестабільною економікою на Близькому Сході та у Північній Африці [10].

Індекс цін на продовольство ФАО у лютому 2022 р. вже сягнув історичного максимуму - 140,7 п., що на 5,3 п. вище, ніж його значення у січні 2022 р., і на 24,1 п. вище, ніж рівень лютого 2021 р.. Індекс цін на зернові в лютому 2022 р. порівняно із січнем 2022 р. зріс на 4,2 п., зокрема на пшеницю – на 2,1 п., кукурудзу – на 5,1 п. Зазначимо, що на пшеницю й кукурудзу припадає майже 30 % усіх калорій, що споживаються населенням у світі.

Організація Об'єднаних Націй опублікувала екстрений заклик на підтримку України (FLASH APPEAL UKRAINE), в якому зазначається, що різке погіршення ситуації з цілісністю продовольчої системи в Україні здатне багаторазово збільшити кількість незабезпечених продовольством домогосподарств, оскільки фермерські сім'ї та дрібні сільгоспвиробники залишають вражені війною райони.

Генеральний директор ФАО Цюй Дун'юй попередив про можливі наслідки кризи для продовольчої безпеки поза межами України, включно із країнами, які тією чи

іншою мірою залежать від постачань пшениці з України.

Попри масове вивезення українського зерна росією у Ліван та Сирію, Україна має достатньо резервів для забезпечення внутрішньої потреби у продовольстві. Про це повідомив перший заступник міністра агрополітики та продовольства України Тарас Висоцький. За його словами, станом на сьогодні на залишках знаходиться близько 25 млн тонн зернових та олійних культур. Водночас на тимчасово окупованих територіях залишалось приблизно 1 млн 300 тис. тонн зернових.

У липні цього року у Стамбулі був підписаний договір, так званий, «зерновий коридор» тривалістю на 120 днів, який дасть можливість поставити зерно з України до країн, які його потребують. Згідно з домовленостями, уся діяльність в українських територіальних водах здійснюватиметься під владою та відповідальністю України [11].

Угода передбачає, що у Стамбулі під егідою ООН створюється Спільний координаційний центр (СКЦ) за участю представників України, Туреччини, ООН та росії, який займатиметься загальним наглядом і координацією реалізації домовленостей; реєстрацією суден, що прямують у розблоковані українські порти; затвердженям графіків транзиту та заходу суден у порти.

Крім того, створюються спеціальні інспекційні групи за участю всіх сторін, які перевірятимуть судна на предмет наявності несанкціонованих вантажів і персоналу на борту. Такі групи

працюватимуть у гаванях в районі Турецької протоки (протока Босфор), які попередньо будуть визначені турецькою стороною.

У Мінінфраструктури наголошують, що завдяки угоді Україна зможе оперативно експортувати орієнтовно 20 млн тонн зерна, яке лежить на складах, звільнити місце для нового урожаю, а також залучити в економіку додаткові валютні надходження.

Окрім цього, понад 400 млн соціально та економічно незахищеного населення Африки та Азії отримують продовольство, без якого вони опинилися б на межі голоду. Вивільнення українського зерна також може знизити світові ціни на продовольство.

На сьогодні через блокаду морських портів, на які до повномасштабного вторгнення припадало орієнтовно 80% експорту аграрної продукції України, вивезення продовольства відбувається виключно через дунайські порти, залізничні та автомобільні пункти пропуску на західних кордонах. Але їх потужностей недостатньо для оперативної заміни заблокованих морських портів. Зокрема, наявні можливості дозволили в червні експортувати орієнтовно 2,5 млн тонн зернових за місячної потреби у 8 млн тонн.

Ускладнює проблему також недостатня кількість об'єктів інфраструктури для зберігання продовольства та системні атаки росії на наявні склади. У цьому зв'язку аграрії мають обмежені можливості для зберігання нового врожаю та

відповідно потребують експорту зі складів орієнтовно 20 млн тонн зерна минулорічного урожаю.

Висновки.

Для мінімізації виявів глобальної продовольчої кризи необхідно якнайшвидше захистити і підтримати виробництво сільськогосподарської продукції в Україні в умовах воєнного стану, скориставшись можливостями впливу України на глобальну продовольчу політику, які вона здобула завдяки досягненню провідних позицій на світових ринках

окремих видів сільськогосподарської продукції, а також активізації співпраці з міжнародними й міжурядовими організаціями, зокрема ФАО, щодо трансформації продовольчих систем.

Такі дії мають сприяти надійному забезпеченню населення України продовольством, підвищенню економічної і фізичної доступності харчових продуктів, недопущенню зривів експортних контрактів сільгосппродукції

References:

- Yang, R. Y., & Hanson, P. M. (2009). Improved food availability for food security in Asia-Pacific region. *Asia Pacific journal of clinical nutrition*, 18(4), 633-637.
- Golodnikov, A. N., Ermol'ev, Y. M., Ermol'eva, T. Y., Knopov, P. S., & Pepelyaev, V. A. (2013). Integrated modeling of food security management in Ukraine. I. Model for management of the economic availability of food. *Cybernetics and Systems Analysis*, 49(1), 26-35.
- Patnaik, U. (1991). Food availability and famine: a longer view. *The Journal of peasant studies*, 19(1), 1-25.
- Lin, J. Y., & Yang, D. T. (2000). Food availability, entitlements and the Chinese famine of 1959–61. *The Economic Journal*, 110(460), 136-158.
- Agboola, M. O. (2014). *Impact of Food Availability on Economic Growth and Child Mortality: A Cross Country Comparative Analysis*.
- Україна годує 400 млн людей у світі. URL: <https://agronews.ua/news/ukrayina-goduye-400-mln-lyudej-u-sviti/>
- Україна увійшла до Комітету продовольчої безпеки ООН/ URL: <https://agropolit.com/news/19610-ukrayina-uviyshla-do-komitetu-prodovo>
- Україна та глобальна продовольча безпека в умовах війни URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayina-ta-hlobalna-prodovolcha-bezpeka-v-umovakh-viyny>

Напад на Україну суттєво позначиться на світовому ринку зерна – USDA/
URL: <https://biz.censor.net/n3323645>

Україна й надалі залишається житницею світу. URL:
<https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ukrayina-j-nadali-zalishayetsya-zhit>

Підписана у Стамбулі угода, за якою здійснюватиметься вивезення зерна та іншого продовольства з портів України, діятиме протягом 120 днів.
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3534809-zernovi-koridori-vidkrivaut-na-120-dniv-detali-pidpisanih-u-stambuli-domovlenostej>

How to Cite:

Blahopoluchna , A. H. ECONOMIC AVAILABILITY OF FOOD IN THE CONDITIONS OF WAR. *Economies' Horizons*, (3(21), 13–20.
[https://doi.org/10.31499/2616-5236.3\(21\).2022.263549](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(21).2022.263549)